

Vanadis medelhavssegelats 1869–1870

av Peter Wittsten

När fregatten HMS *Vanadis* seglade ut från Göteborgs hamn den 28 augusti 1869 väntade en lång resa till Medelhavet för att bl.a. representera Sverige vid Suezkanalens högtidliga öppnande. Befälhavare var E. Odelstierna, och sekond (styrman) var kapten Otto Casimir Cronstedt. Resan beskrivs här genom korrespondens mellan honom och hans hustru samt anteckningar från fartygets loggbok.

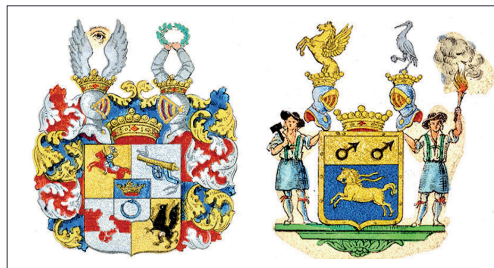
Ångfregatten HMS *Vanadis* på en oljemålning av Jacob Hägg.

Ångfregatten HMS *Vanadis*

Det har tidigare skrivits många artiklar om HMS *Vanadis*, inte minst i *Postryttaren*. Därför görs härmed bara en kort introduktion, baserad på Jan Billgrens artikel i *Postryttaren* 2010.

Fartyget var en ångfregatt byggd mellan 1859 och 1862. Hon sjösattes den 30 april 1862. *Vanadis* fungerade som utbildningsfartyg för den svenska flottan och gjorde totalt sexton långresor under tiden fram till 1893.

Fartyget var 64 meter långt, 12,8 meter brett och var bestyckat med 22 kanoner av 6,81 tums kaliber. Besättningen var normalt strax över 300 man.

Otto Cronstedts och Ebba Tamms vapensköldar.

Otto Cronstedt och hans hustru Ebba Tamm

Otto Casimir Cronstedt – greve och ståthållare – föddes den 14 april 1833 i Stockholm. Han utbildades i flottan och blev sekundlöjtnant 1852, premierlöjtnant 1860 och kapten 1866. Otto Cronstedt blev utsedd att vara styrman på *Vanadis* sjätte långresa, till Medelhavet och invigningen av Suezkanalen.

Otto Cronstedt tog avsked från flottan och krigstjänsten år 1872. Han fortsatte med civil karriär och blev disponent vid Söderfors bruks AB under åren 1871–1892. Han blev utnämnd till kammarherre hos drottning Victoria år 1881. Han var ståthållare på Ulriksdals och Haga slott från 1883.

Ebba Tamm föddes 1844 i Österbybruk. Paret Cronstedt fick sitt första barn år 1867 och sitt andra den 16 juli 1869. Ebba Tamm hade således två små barn hemma vid tiden för *Vanadis* resa till Medelhavet och det kan kanske förklara den stora mängden av brev. Paret fick senare ytterligare fyra barn. Otto Cronstedt avled år 1907 och Ebba Tamm år 1925.

Korrespondensen

Jag har haft möjlighet att studera all korrespondens mellan makarna under denna resa. Alla brev från Ebba Tamm är bevarade i Cronstedts familjarkiv, medan alla Ottos brev till makan Ebba är bevarade i Ebba Tamms familjarkiv, båda arkiven finns i Riksarkivet.

Ebba Tamm skickade under tiden för resan 36 brev och fem telegram. De tjugo första breven är daterade i Karlskrona och resten i Uppsala, med två undantag, som är skrivna i Stockholm. Ibland skickades sannolikt ett par brev i samma omslag. Vi har hittills kunnat dokumentera 22 brevomslag, som alla visas i artikeln.

Breven är skrivna på tunt papper och på både fram- och baksidorna, ibland både vertikalt och horisontellt, vilket gör att de ibland är mycket svårästa.

Otto skrev 40 brev under resan. Sannolikt sände även han ibland två eller flera brev

åt gången. Författaren känner endast till ett omslag, skickat från Alger den 12 mars 1870.

Ottos brev är lättare att läsa än Ebbas. Det första brevet är daterat den 4 september 1869. I berättelsen som följer återger jag några korta citat.

Loggboken

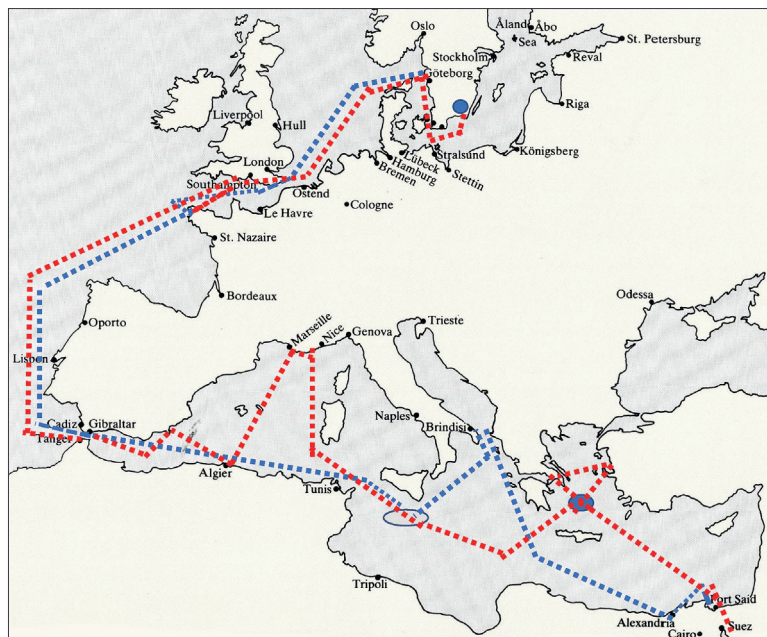
Loggboken är ett digert bokverk och kan studeras på Krigsarkivet i Stockholm. Alla datum som anges i artikeln för ankomst och avresa till och från de olika hamnstäderna är hämtade från loggboken.

Första sidan innehåller bekräftelsen på att styrmannen Otto Cronstedt och besättningen övertagit fartyget den 17 augusti 1869 i Karlskrona.

Resan

Från Karlskrona seglade fregatten först till Göteborg för bunkring av förnödenheter m.m. Resan mot Medelhavet startade därifrån den 28 augusti 1869 med Cherbourg

HMS *Vanadis* sjätte långresa 28.8.1869–25.5.1870

Avr. Göteborg 28.8.1869
Cherbourg 21.–24.9.1869
Gibraltar 7.–13.10.1869
Malta 17.–18.10.1869
Brindisi 22.–25.10.1869
Alexandria 2.–13.11.1869
Port Said 14.–27.11.1869
Invigning av Suezkanalen
Milos 13.–16.12.1869
Pireus 16.–29.12.1869
Smyrna 2.–7.1.1870
Syros 13.–15.1.1870
Santorini 16.–18.1.1870
Malta 29.1.–16.2.1870
Toulon 26.–28.2.1870
Marseille 1.3.1870
Alger 10.–16.3.1870
Cartagena 19.3.–2.4.1870
Gibraltar 4.–18.4.1870
Portsmouth 6.–15.5.1870
Cherbourg 16.–17.5.1870
Göteborg 21.–22.5.1870
Ank. Karlskrona 25.5.1870

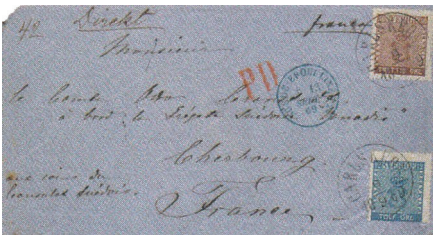

Brev 1, till Cherbourg. – Andra viktclass, stämplat CARLSKRONA 6/9 1869. Skickat med tåg och där stämplat PKXP N:r 2 6.9.1869 via Falköping till Malmö. Vidare i sluten postsäck till Frankrike, där stämplat SUEDE-ERQUELINES SEPT 10 69. Brevet är frankerat med 84 öre, som var korrekt porto till Frankrike direkt över Tyskland under perioden 1.2.1868–31.12.1875. Brevet ankom Cherbourg den 11 september. Sveriges andel av portot var 35 öre. Frankrike erhöll 70 centimes och betalade portot genom Tyskland (Ref. 1, kapitel 8.4).

som första mål. Hela resans sträckning framgår av kartan på sidan 115.

Vädret på Nordsjön var hårt. Otto Cronstedt skriver till Ebba i ett brev daterat den 18 september 1869: ”Uti 8 dagar har vi haft storm och förlorat segel och en bom, och nu på väg att söka lots då fregatten är illa tilltygad av det hårda vädret.”

Cherbourg, Frankrike, 21–24 september 1869

Brev 2, till Cherbourg. – Första viktclass, stämplat CARLSKRONA 9/9 1869. Korrekt frankerat med 42 öre (Ref. 2).

Den första anhalten på resan var Cherbourg i Frankrike. Cherbourgs hamn hade redan

då en lång historia. Den hade utvecklats från fiskehamn till en militärt betydelsefull hamn genom sin placering på den franska Normandie-kusten och närheten till England. Redan i slutet av 1600-talet beslöt den franske kungen Ludvig XIV att bygga ut hamnen med en militär del som komplement till hamnarna i Brest och Toulon. Arbetet fortsatte under 1700-talet med invigningen av en ny handelshamn 1755.

Den militära satsningen tog fart först när Napoleon som förste konsul i Frankrike år 1802 beordrade att en ny militär hamn skulle anläggas. Arbetet var tekniskt komplicerat och hela tiden hotat av den engelska flottan. Två hamnbassänger blev till sist färdiga år 1853. Cherbourgs hamn är än idag en av världens största artificiella hamnar. Det var logiskt att *Vanadis* besökte Cherbourg på sin resa 1869.

En spektakulär händelse med betydelse för det amerikanska inbördeskriget hade ut-

Brev 3, till Cherbourg och eftersänt till Gibraltar. – Andra viktclass, stämplat CARLSKRONA 20/9 1869. Skickat med tåg och stämplat PKXP N:r 2, till Malmö. Vidare i slutet postsäck till Frankrike, där stämplat SUEDE-ERQUELINES 24 SEPT 69. Brevet är frankerat med 84 öre, som var korrekt porto till Frankrike över Tyskland under perioden 1.2.1868–31.12.1875. Brevet ankom till Cherbourg den 25.9. men Vanadis hade avseglat dagen innan. Brevet eftersändes därför till Gibraltar via Paris (26.9.), Irun, Madrid och San Roque. Det kom fram till Gibraltar den 1 oktober. Av det totala portot på 84 öre var Sveriges andel 35 öre och Frankrikes andel 70 centimes. Frankrike betalade portot genom Tyskland. Portot från Frankrike till Spanien var 4 reales per 4 adarmes. Vikten var 5 adarmes (noterat på baksidan) vilket motsvarar 9 gram. Brevet är korrekt lösenbelagt med 8 reales, som noterats med 8R i rött (Ref. 3, s. 86).

spelats på redde utanför hamnen i Cherbourg några år tidigare, den 13 juni 1864. Unionsfartyget USS *Kearsarge* sänkte där konfederationens krigsfartyg CSS *Alabama* efter två timmars strid inför ögonen på tusentals åskådare i småbåtar och på stränderna.

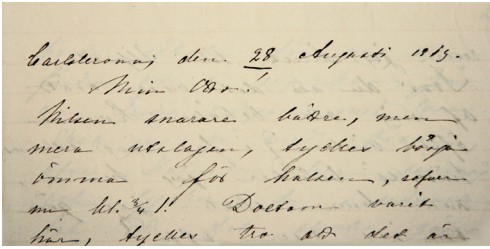
Cherbourg var på den tiden, liksom många andra europeiska städer, drabbat av kole-raepidemier, senast år 1866. Det är inte att undra på att Ebba skriver till Otto i sitt brev den 5 september: ”Innan jag glömmer det, måste jag nedskrifva Augusts helsning: Glöm ei sundhetspass [understrykning av Ebba] från Cherbourg! I Medelhafvet frågas derefter med noggrannhet...”

När *Vanadis* ankom till hamnen i Cherbourg den 21 september, fick Otto de första breven från sin hustru i Sverige. De

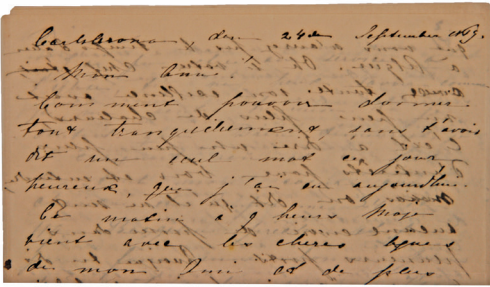
var skickade till det svenska och norska konsulatet. Åtminstone ett brev kom för sent, den 25 september, och fick eftersändas vidare till nästa hamn, Gibraltar (se Brev 3).

Ebba skrev på svenska, engelska och franska. Hennes ärenden var ofta praktiska. Det första brevet handlar om sonen Nils scharlakansfeber – en allvarlig sjukdom på den tiden då antibiotika inte fanns – och om sina resplaner för följande vecka. I ett brev av den 8 september skrev hon bland annat att ”någon Cherbourg telegram hörs ej av, men ingen börjar oroa sig före nästa veckas slut.” Hon fick dock vänta ännu ett par veckor innan fartyget var framme i Cherbourg och hon kunde få sitt telegram.

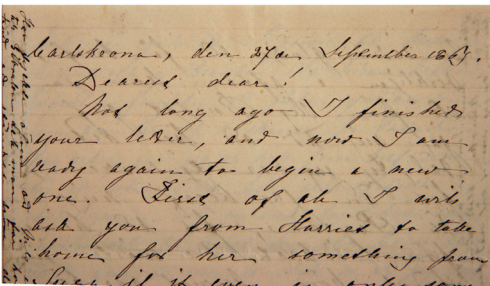
Vanadis resa fortsatte mot söder den 24 september och fartyget ankom till Gibraltar den 7 oktober.

”Carlskrona den 28 Augusti 1869. Min Otto!
Nilsen snarare bättre, men mera utslagen, tyckes börja ömma för halsen, sover nu kl. 3/4 1. Doctorn varit här, tyckes tro att det är en lindrig sharlakansfeber, som dock ej tyckes gå så på djupet att vi böra befara något för lungor eller njurar. Något säkert kan ej ses före morgondagen, så jag tänker att jag telegraferar om Måndag och låter dig veta hvad det blifvit.”

”Carlskrona den 24 September 1869. Mon ami!
Comment pouvoir dormir tant tranquillement sans t’avoir dit un seul mot au jour heureux que j’ai eu aujourd’hui. Ce matin à 9 heures...” Ebba berättar om lyckliga händelser under dagen.

”Carlskrona den 27 September 1869. Dearest dear! Not long ago I finished your letter, and now I am ready again to begin a new one. First of all I will ask you from Harriet to take home for her something from Suez, if it even is only some...” Hon ber Otto hämta något till Harriet från Suez, även om det vore bara något [smått].

Gibraltar 7–13 oktober 1869

Ebbas brev (se Brev 4) stämplat i Karlskrona den 27 september 1869 nådde Gibraltar den 6 oktober, lagom till *Vanadis* ankomst. Den 9 oktober skrev Otto till Ebba: ”Ditt brev som börjats den 10.9. och gick till Cherbourg fick jag returnerat hit [Gibraltar] jämte ett brev direkt hit just som vi ankom.”

Gibraltar hade på 1860-talet haft stora problem med koleraepidemier, som förmodligen orsakades av dåliga sanitära förhållanden och en stor befolkning – 18 000 civila plus yrkesmilitärer – på ett litet område.

Det var under sådana förhållanden som *Vanadis* anlöpte Gibraltar för att bunkra förnödenheter för den vidare resan. Skeppet avseglade igen den 13 oktober.

Den 10 oktober skriver Ebba från Stockholm, mer än en vecka efter hennes senaste brev: ”Min käre vän! Knappast minnes jag när jag sist skref. — Längre blef ej af i middags och nu i afton är jag så trött att jag knappast orkar skrifva. Snopen är jag ock, ty mina reseplaner hafva ordnats efter Elisabeths bestämmelse och vilja, bara med mig här och nu har hon sjuknat...” Elisabeth var troligen Ebbas sju år äldre syster, Sofia Elisabeth Charlotta Tamm.

Valletta, Malta 17–18 oktober och Brindisi, Italien 22–25 oktober 1869

Efter Gibraltar gjorde *Vanadis* ett kort uppehåll i Valletta på Malta med ankomst den 17 oktober. Fartyget fortsatte vidare redan den 18 oktober till Brindisi i Italien. *Vanadis* anlöpte hamnen i Brindisi den 22 oktober och avseglade den 25 oktober med kurs mot Alexandria, Egypten. Ebbas brev, skickat från Uppsala den 16 oktober, ankom till Brindisi den 25 oktober. Troligen hann Otto hämta brevet på konsulatet innan fartyget lämnade hamnen, eftersom det inte har skickats vidare.

Brev 4, till Gibraltar. – Första viktclass, stämplat CARLSKRONA 27.9.1869, också stämplat PKXP N:r 2 till Malmö den 29.9. via Lübeck den 1.10. samt vidare i slutet postsäck via Frankrike till Irun, Madrid och Gibraltar med ankomststämpel GIBALTAR OC 6 69. Brevet är frankerat med 63 öre, korrekt porto under perioden 1.4.1869–15.12.1872. Sveriges andel av portot var 13½ öre.

Av det totala utländska portot 5½ Silbergroschen (Sgr) som noterats med rödkrita delades 2½ Sgr mellan Frankrike och Belgien. Spanien behöll 1½ Sgr (Ref. 3, s. 88, Ref. 4).

Brev 5, till Gibraltar. – Första viktclass, stämplat CARLSKRONA 30.9.1869. Skickat med tåg till Ystad. Därifrån med fartyg via STRALSUND 2 10 BERLIN (stämplat på baksidan) i slutet postsäck via Frankrike och Spanien. Ankomst GIBALTAR OC 10 69. Frankerat med 63 öre. Portot var korrekt över Nordtyskland under perioden 1.4.1869–15.12.1872. Sveriges andel av portot var 13½ öre.

Det totala utländska portot var 5½ Sgr, som noterats med rödkrita. Av de 4 Sgr som noterats med blå krita delades 2½ Sgr mellan Frankrike och Belgien. Spanien behöll 1½ Sgr (Ref. 5).

Brev 6, Brev till Alger, Algeriet, och eftersänt till Alexandria, Egypten. – Stämplat CARLSKRONA 4.10.1869. När Ebba skrev brevet var det ämnat till Vanadis stopp i Alger, men fartyget hade fått order att ej stanna i Alger för att inte riskera att komma försent till invigningen av Suezkanalen. Frankerat med 66 öre, korrekta portot till franska postkontor i Medelhavsområdet 1.2.1868-

30.6.1875. Brevet är stämplat "PD" (=porto betalt till destination), avräknat som ett normalt 42 öres brev och skickat i slutet postsäck genom Tyskland till Frankrike, där det stämplades SUEDE-ERQUELINES 8 OCT och MARSEILLES. Från Marseille har brevet fortsatt med franskt fartyg till Alger, där stämplats ALGER 19 OCT och levererats till svenska-norska konsulatet enligt anvisning nere till vänster på kuvertet. Vidaresänt som obetalt brev till Alexandria i Egypten med överstrykning av adressen i Alger och med franskt fartyg till Marseilles och därifrån med ett annat franskt fartyg till Alexandria. Stämplat 6 décimes enligt anteckning mitt på brevet, franskt porto för obetalda brev i första viktclass mellan Algeriet och Alexandria. Ankomststämplat ALEXANDRIA 6.NOV.69 (Ref. 4).

Brev 7, till Brindisi, Italien. – Första vikt-klass, stämplat UPSALA 16/10 1869 via Falköping till Malmö och Hamburg. Vidare från Hamburg i sluten postsäck till Ita-lien. Brevet är frankerat med 41 öre, som var korrekt porto till Italien direkt över Tyskland och Österrike under perioden 1.4.1869–30.9.1873. Brevet ankom till Brin-disi den 25.10. Sveriges andel av portot var 13½ öre. Norddeutscher Bunds (Nordtyska förbundet, härafter NB) andel var 3 Sgr enligt

anteckning, och transitportot söder om NB var betalt med 1½ Sgr, enligt en annan anteckning (Ref. 6).

Brindisi, som hade utvecklats till en livlig och viktig handels- och kommunikations-stad redan på den romerska tiden, blev ett internationellt logistikcentrum i samband med Suezkanalens öppnande. Kriget mel-lan Frankrike och Preussen, som avbröt transporten från Calais genom Frankrike till Marseilles, bidrog också till Brindisis betydelse. Redan följande år centraliserade Storbritannien sjötransporten mellan Eu-ropa och Indien dit. Järnvägarna i Europa

fungerade bra och det fanns en väl fung-erande station i Brindisi. Därifrån fortsat-te passagere, gods och post med fartyg via Suezkanalen till Indien och Fjärran Östern. Rutten fick namnet ”Imperial Indian mail route”.

Enligt loggboken besökte viceprefekten av Brindisi samt den svenske vicekonsuln far-tyget. De saluterades vid avgången med fem skott. En del av den fria vakten var landper-mitterad.

Brev 8, till Brindisi. – Första vikt-klass, stämplat PKXP N:r 1 19.10.1869 via Falköping, stämplat PKXP N:r 2 20.10.1869 till Malmö och Hamburg. Vidare från Hamburg i sluten postsäck till Italien, där stämplat VERONA 24.10.69 och BRINDISI 25.10.69. Brevet är frankerat med 41 öre, som var korrekt porto till Italien direkt över Tyskland och Österrike under perioden 1.4.1869–30.9.1873). Brevet ankom till Brindisi den 25.10. Sveriges andel av portot var 13½ öre. NB:s andel var 3 Sgr, anteckning i rödkrita, och transitportot söder om NB 1½ Sgr (Ref. 1, kapitel 8.5).

Brev 9, till Alexandria. Första viktclass, stämpelat UPSALA 23.10.1869, skickat med tåg PKXP N:r 1 24.10.1869 via Falköping till Malmö, och via Danmark till Hamburg. Därifrån via Österrike och Italien, och med fartyg till Alexandria. Brevet är korrekt frankerat med det särskilda portot till Alexandria på 45 öre, som gällde under perio-

den 1.4.1869–1.10.1873. Sveriges andel av portot var 13½ öre. NB:s andel var 3½ Sgr, enligt anteckning i rödkrita, och transitportot söder om NB 1½ Sgr (Ref. 6, 7).

Alexandria, Egypten 2–13 november 1869

Vanadis ankom till Alexandria den 2 november och avseglade den 13 november.

Alexandria hade sedan urminnes tider varit en viktig hamnstad med strategisk placering vid Nilens mynning. Den ottomanska kejsaren Mohammed Ali hade under 1800-talets första hälft byggt upp staden och den hade fått tillbaka något av sin forna glans. När *Vanadis* anlöpte stadens hamn år 1869 var Alexandria åter igen en viktig hamnstad.

På det svenska konsulatet väntade åtminstone två brev från Ebba (Brev 9 och 10). Otto får veta att sjukdomar i familjen fortsätter därhemma: ”Upsala, den 7:de november 1869. Min älskade! Om du visste huru jag har det, skulle du ock vara ledsn. Augusta ligger der och i mitt tycke, blir sämre för hvarje dag. Få se, om det slutar med nerffeber. Helst vill hon hafva mig hos sig..” Om Augusta var Ebbas mor Augusta Maria Sofia Rålabm eller någon annan, vet vi ej.

Port Said, Egypten 14–27 november 1869

Vanadis ankom till Port Said den 14 november. Port Said hade grundats endast några

år tidigare, 1859, för att bli säte för Suez Canal Company som skulle bygga kanalen. Suezkanalen kom sedermera att få stor betydelse, då den kom att förkorta restiden till Asien avsevärt. År 1859 hade ”staden” 150 invånare men redan 1861 hade antalet vuxit till ca. 4 000.

TELEGRAFII DELLO STATO		(MODELLO 41)	
		Art. 105 e 107 del Regol. 4 Marzo 1866	
da	Upsala	N.º	310
Parole tassate N.º 20 delle quali in linguaggio ordinario N.º			
Presentato il	22	1869	ad ore 7 51
Ricevuto il	27/10		ad ore 7 30
Via	dall'Ufficio di		Firma dell'Ufficiale ricevente
Indicazioni eventuali			
Il Governo non assume alcuna responsabilità in conseguenza del servizio della telegrafia (R. Decreto 9 Dicembre 1866 N. 4766)			
<p>Comte Cronstedt Munich Place Vanady Consulat Suédois à l'adresse de l'Agent Suédois à Alexandrie ici je t'aj une lettre, sans, biensportante, avec trois lettres gibraltar écrit Alexandrie 8/11</p>			

Ebba berättar i ett telegram från Uppsala den 22 oktober att hon hade fått tre brev som var skrivna på Gibraltar, och att hon skulle skriva till Otto till Alexandria.

Brev 10, till Alexandria. – Första viktklass, stämplat PKXP N:r 1 28.10.1869 via Falköping till Malmö, och via Danmark till Hamburg. Därifrån i slutna postväska via Österrike och Italien, och med fartyg till Alexandria. Liksom Brev 9, är brevet korrekt frankerat med det särskilda portot till Alexandria på 45 öre, som gällde under perioden 1.4.1869–1.10.1873. Sveriges andel av portot var 13½ öre. NB:s andel var 3½ Sgr enligt anteckning i rödkrita, och transitportot söder om NB 1½ Sgr (Ref. 8).

Brev 11, till Port Said. – Första viktklass, stämplat PKXP N:r 3 2.11.1869 via Falköping samt PKXP N:r 2 4.11.1869 till Malmö och Hamburg. Vidare från Hamburg via Wien i slutna postsäck till Trieste. Vidare med fartyg via ALEXANDRIA 21.11.1869 och ankomst PORT SAID 21.11.1869. Brevet är frankerat med 63 öre, som var korrekt frankering till Egypten direkt genom Tyskland och Österrike under perioden 1.4.1869–30.9.1873. Sveriges andel av portot var 13½ öre. NB:s andel var 3½ Sgr, enligt anteckning i rödkrita, Egypten fick 1¼ Sgr enligt en annan anteckning. Sverige fick troligen behålla 2 Sgr (18 öre) extra, då portosatsen 45 öre suspenderades den 7.10.1869, så att NB:s andel korrekt skulle varit 5½ Sgr (Ref. 1, kapitel 8.5).

Vykort som visar entrén till Suezkanalen. Egypten, 1890-talet.

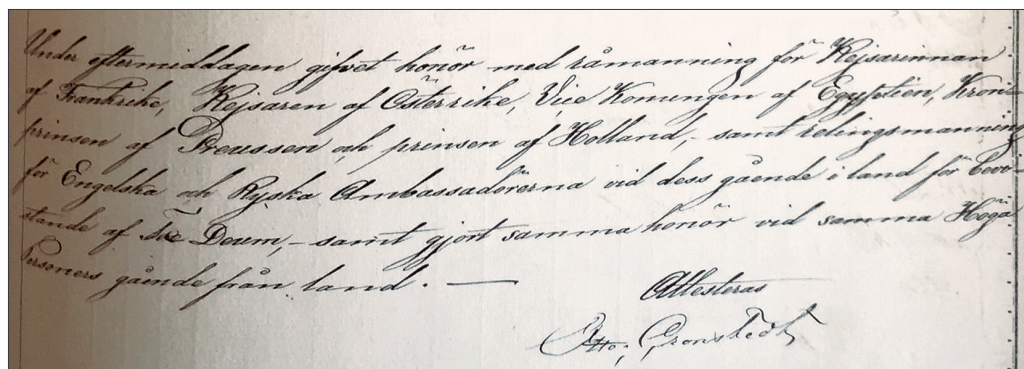
Brev 12, till Port Said. – Första viktclass, stämplat PKXP N:r 3 5.11.1869 via Falköping och PKXP N:r 2 6.11.1869 till Malmö och Hamburg. Vidare från Hamburg via Wien i slutna postsäck till Trieste, vidare med fartyg via ALEXANDRIA och ankomst PORT SAID. Brevet är frankerat med 63 öre, som var korrekt frankering till Egypten direkt genom Tyskland och Österrike under perioden 1.4.1869–30.9.1873. Sveriges andel av portot var 13½ öre. NB:s andel 5½ Sgr, enligt anteckning i rödkrita, Egypten fick 1¼ Sgr enligt en annan anteckning. 3½ är rättat till det korrekta 5½ – se också Brev 11 (Ref. 9).

Brev 13, till Aten och eftersänt till Malta. – Första viktklass, stämplat PKXP N:r 3 13.12.1869 via Falköping, och PKXP N:r 2 15.12.1869 till Malmö och HAMBURG 16.12.1869. Vidare från Hamburg via Wien i slutna postsäck till UDINE 8.1.1870 och PIREUS 14 FE 70. Då *Vanadis* hade lämnat Pireus, blev brevet eftersänt med ankomst MALTA FE 16 70. Brevet är frankerat med 54 öre, vilket var korrekt porto under perioden 1.4.1869–15.12.1872. Sveriges andel av portot var 13½ öre, medan resterande portot 41½ öre var lika med 4½ Sgr, enligt anteckning i rödkrita, med NB:s andel 1½ Sgr och sjöportot till Aten 3 Sgr. Brevet är lösenbelagt med 12½ d för portot till Malta, vilket har betalats av Otto Cronstedt (Ref. 3, s. 95).

Ett av huvudsyftena med *Vanadis* resa var att delta i den högtidliga invigningen av kanalen, som det hade tagit tio år att färdigställa (mot de planerade sex åren) och kostat dubbelt så mycket som ursprungligen beräknat. Kanalbygget var ett gigantiskt projekt. Det

uppges att över 100 000 människor omkom under arbetet, de flesta i de koleraepidemier som drabbade området liksom stora delar av Europa i övrigt. Det stora fyrtornet togs i bruk år 1869. Det första mindre fartyget seglade genom den 163 km långa kanalen

”Under eftermiddagen gifvet honör med råmanning för Kejsarinnan af Frankrike, Kejsaren af Österrike, Vice Konungen af Egyptien, Kronprinsen af Preussen och prinsen av Holland, samt relingsmanning för Engelska och Ryska Ambassadörerna vid dess gående i land för bevistande af *Te Deum* – samt gjort samma honör vid samma Höga Personers gående från land. — Attesteras, Otto Cronstedt”

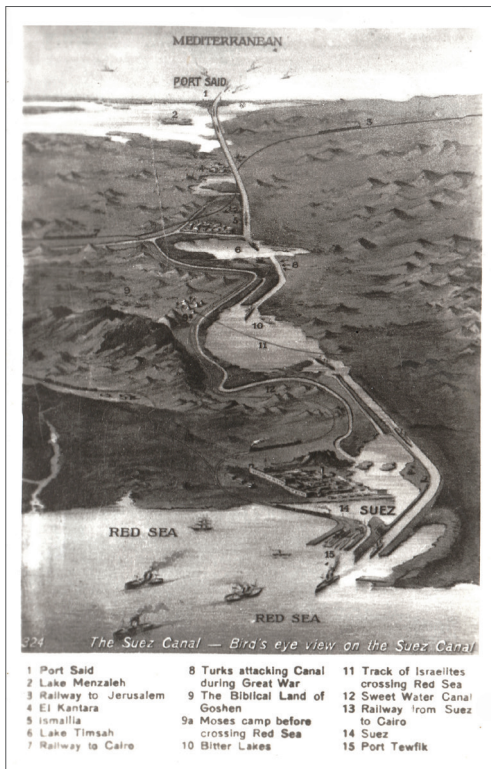
redan den 27 februari 1867, men den blev helt färdig först år 1869.

Kanalen öppnades officiellt den 17 november 1869, men festligheterna pågick i flera dagar. Den franska kejsarliga yachten *L'Aigle* med kejsarinnan Eugénie ombord ledde konvojen. Också kejsaren Frans Josef av Österrike deltog tillsammans med flera tusen inbjudna gäster. Fregatten *Vanadis* seglade in i kanalen bland de första fartygen.

Loggböckerna beskriver diplomatiska manövrer och saluter som måste ha hållit besättningen väldigt sysselsatt då *Vanadis* mötte andra fartyg (se bilder på s. 124 och 125).

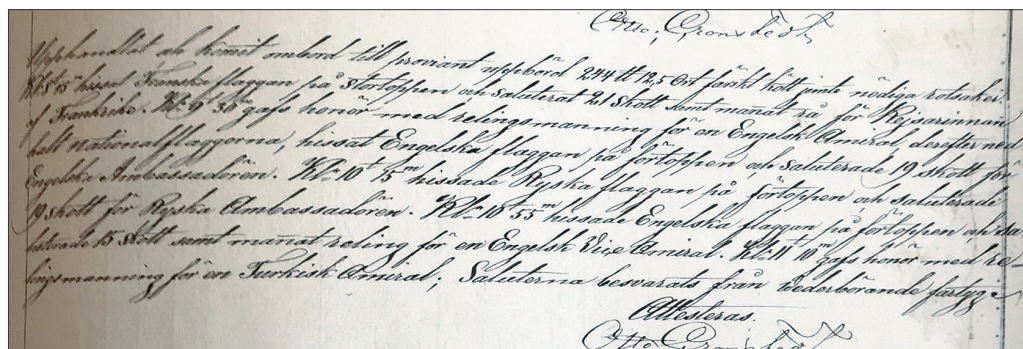
Några dagar senare skrev Otto till Ebba: ”...Prinsen af Egypten och Kejsarinnan af Frankrike gingo härifrån i hvardera sin ståtliga jakt häromdagen, och vi fingo göra behöriga saluter samt se Kejsarinnan på nära håll, huru hon skyldigast i behörig ordning torkade sina ögon då hon passerade alla fartygen!!! Mycket har jag saknat att vi icke hafva musik ombord, men då man kommer in på sparsamhet hos oss – och fattigdom! – så blifver det betydligt...”

Samma dag som Otto deltog i festligheter-

Suezkanalen på ett vykort, ca 1920-talet.

na ombord på *Vanadis* i Suezkanalen, skrev Ebba till honom från Uppsala: ”Min vän! Jag är ledsen idag, och ändå har jag fått ett kärt brev från Alexandria och vet att detta

”... Kl: 8t 15m hissade Franska flaggan på stortoppen och saluterat 21 skott samt mannat rå för Kejsarinnan. Kl: 9t 30m gafs honör med relingsmaning för en Engelsk Amiral, derefter nedhalt nationalflaggorna, hissade Engelska flaggan på förtoppen, och saluterade 19 skott för Engelska Ambassadören. Kl: 10t 15m hissade Ryska flaggan på förtoppen och saluterade 19 skott för Ryska Ambassadören. Kl: 10t 55m hissade Engelska flaggan på förtoppen och saluterade 15 skott samt mannat reling för en Engelsk Vice Amiral. Kl: 11t 10m gavs honör med relingsmaning för en Turkisk Amiral; saluterna besvarats från vederbörande fartyg. Attesteras, Otto Cronstedt”

Brev 14, till Smyrna, Osmanska riket. – Första viktklass, skickat med tåg från Uppsala och vidare till Malmö, stämplat PKXP N:r 3 25.12.1869, och därefter via Nordtyskland och Österrike till Smyrna. Gällande porto till österrikiska postkontor i Osmanska riket var 45 öre i första viktklass under perioden 1.4.1869–1.10.1873. Sveriges andel av portot var 13½ öre. NB:s andel var 3½ Sgr enligt anteckning i rödkrita, och transitportot söder om NB 1½ Sgr. Varför brevet är frankerat med 63 öre är oklart (Ref. 10, s.181 och Ref. 11, s.235).

kanske är den intressantaste dag min man upplevt. Jag längtar efter ensamhet och hvar finna det? Augusta är åter uppe, till och med ute, men der är mycket som hon gifva oro..."

Den 22 november var Otto i varje fall tillbaka i Port Said och skrev till Ebba: "Just i går återkommen från min Suez resa, är det med innerlig glädje att jag åter skriver till dig – och vad mötte mig inte här! Jo! 3 långa sköna

Brev 15, till Malta. – Skickat med stämpel UPPSALA 15.1.1870 via Malmö och Danmark och i slutet postsäck via Ostende till England, där stämplat LONDON PAID 20. JA 70. Från Southampton med fartyg till Malta. Brevet är frankerat med 85 öre som var korrekt porto 18.12.1865–14.8.1870 via Danmark och England (Ref. 12, s. 9).

brev.” Han skickade också en dikt – eller text till en sång, eftersom han också angav melodin – med tanke på den kommande julen:

”Julklappar

Hemskickade till Sverige från Freg. *Vanadis* (Mel: Rullan går)

Och hade jag julklappar nog iqväll så skulle hvar och en bli säll.

Då skulle ur mina fickor fulla påsar och stora paketer rulla.

Den första julklapp åt vår Kung, han lefve länge frisk och ung, Jernvägar många och Dalslands kanaler. Fri från pest och nyliberaler...”

Dalslands kanal hade blivit färdig året innan, på hösten 1868.

Vanadis seglade ut den 27 november och resan fortsatte. Den 8 december skrev Otto till sin hustru: ”Min älskade Ebba. Redan hafva vi tillbragt 10 dagar på sjön från Port Said och ändå inte kommit mer än 2/3 av vägen, men jag har likväl förhoppning på att komma fram till Milos den 11 december då

en båt avgår från Milos. Posten avgår däri- från 2 gånger per månad.”

Milos, Grekland 13–16 december 1869

Vanadis ankom till Milos först den 13 december och avseglade den 16 december. Ottos brev till Ebba missade postbåten den 11 december och blev liggande i ca 14 dagar innan nästa postbåt avgick från hamnen.

Pireus, Grekland 18–29 december 1869

Vanadis ankom till Atens hamn Pireus den 18 december och avseglade först efter julen, den 29 december 1869.

Otto berättar för Ebba om julfirandet: ”... mina tankar och böner hafva varit med och hos Eder. (...) på sjelfva Julafton kom det invitationskort till Palatset för middag kl. 7, hvaraf jag får säga jag i början var ledsen, då det skulle störa vår julafton ombord. — Julafton tillbragdes slutligen således kl 3 (...) så att vi var 18 till bords (...) Mycket blommor

Brev 16, till Malta. – Skickat med tåg från Stockholm till Göteborg stämplat PKXP N:r 1 27.1.1870, vidare med tåg till Malmö PKXP N:r 2 den 28.1.1870. Från Malmö till Kiel och därefter med tåg via Hamburg, Berlin, Wien, Udine och Verona den 1.2.1870 till Reggio, därifrån till Messina och Syrakusa samt med fartyg till Malta med ankomst 9.2.1870. Brevet är korrekt frankerat med 59 öres porto, som gällde 1.4.1869–15.12.1872 (Ref. 3, s. 95, Ref. 10, s. 133).

Brev 17, till Toulon. – Stämplat PKXP Nr: 3 8.2.1870, skickat med tåg till Hamburg via Danmark. Från Hamburg i slutna postsäck till Frankrike, där stämplat SUEDE-ERQUELINES 15 FEVR och skickat vidare till Toulon. Brevet är frankerat med 42 öre, korrekt porto 1.2.1868–31.12.1875 för brev i slutna postsäck.

hade vi och hvarken gröten med bönan eller den lilla grisen med äpplet i mun fattades på bordet. Stämningen var glad och munter, samt belåtenhet rådde.”

Otto fortsätter: ”Dietrichson är i synnerhet nöjd med att göra besök ombord, emedan jag lofvat honom smugla ut från Grekland en hop konst saker, som han här kommit öfver av en händelse men numera får intet tagas ifrån Grekland, så man måste vara försiktiga. Det vore emellertid roligt tycker jag, om vi kunde få hem samlingen, då intet orätt är förbundet dermed, d.v.s. det är köpt af en privat man, som haft det som enskildt egendom i många år. Tala dock intet härom.” (Understreckningen av Otto.)

Ebbas brev, skickat den 13 december till det svenska konsulatet i Aten, kom fram först den 14 januari. Då hade *Vanadis* redan avseglat. Brevet skickades vidare till Malta och nådde till slut Otto nästan två månader efter att Ebba skickat iväg det (se Brev 13 på s. 124).

Smyrna, Osmanska riket 2–7 januari 1870

Vanadis ankom till Smyrna (Izmir i nuvarande Turkiet) den 2 januari 1870 och seglade igen den 7 januari. I Smyrna fick Otto lösa ut ett brev som hade blivit underfrankerat (se Brev 14 på s. 126).

Syros, Grekland, 13–15 januari och Santorini, 16–18 januari 1870

Målet för den följande etappen var ön Syros i den grekiska skärgården. *Vanadis* ankom den 13 januari och seglade därifrån den 15 januari.

Förutom den normala rapporten att de hade minskat och ökat segel under vakten och pumpat läns på fyra tum vatten, berättar loggboken den 15 januari 1870 att besättningen, 277 man, hade blivit tilldelad en extra förplägnad av två omgångar brännvin per man. Orsaken till denna specialranson är inte angiven.

På sin väg söderut ankom *Vanadis* redan

Brev 18, till Toulon. – Stämplat UPSALA 16.2.1870 och skickat med tåg till Hamburg via Danmark. Från Hamburg i slutet postsäck till Frankrike, där stämplat SUEDE-ERQUELINES 22 FEVR och skickat vidare till Toulon. Brevet är frankerat med 42 öre, korrekt porto 1.2.1868–31.12.1875 för brev i slutet postsäck.

följande dag till Santorini. Skeppet fortsatte därifrån två dagar senare den 18 januari.

Valletta, Malta

29 januari–16 februari 1870

Vanadis ankom till den brittiska kolonin Malta den 29 januari 1870 och avseglade igen först den 16 februari. Otto fick här brevet som Ebba hade skrivit den 12 december och som hade skickats vidare från Aten i mitten av januari.

Ebba skriver till Otto den 15 februari: ”I dag bref från Malta, att det dröjt litet är mindre underligt, när min egen...”

Toulon, Frankrike

26–28 februari 1870

Vanadis ankom till Toulon den 26 februari och lämnade igen den 28 februari. Åtminstone två brev från Ebba (Brev 17 och 18) väntade Otto på konsulatet.

Marseille, Frankrike, 1 mars och Alger, Algeriet, 10–16 mars 1870

Efter en kort dagsvisit i Marseille den 1 mars

anlände *Vanadis* den 10 mars till Alger, som på den tiden var en viktig hamnstad i Frankrikes ägo. Under tiden som skeppet stannade i Alger hann Otto få Ebbas brev från Uppsala den 4 mars. Ett annat brev, från den 7 mars, fick däremot eftersändas till Cartagena, som var fartygets nästa etappmål då man lämnade Alger den 16 mars 1870 (Brev 19 och 21).

Cartagena, Spanien

19 mars–2 april 1870

Vanadis anlände till Cartagena tre dagar senare, den 19 mars, och avseglade efter två veckor den 2 april 1870. I brevet som var skickat ofrankerat den 17 mars och för vilket Otto fick erlägga lösen i Cartagena (Brev 22), kommenterar Ebba brevet hon fått från Marseille: ”Dear me, what a capital wrighting place Marseille must be for giving me such a letter as yours. Thanks for it, I got half sick when I saw I would soon come to an end of it, for it was such a pleasure to hear your chat with me and answer my questions, too...”

Annars brukade Ebba skriva om hälsositu-

Brev 19, till Alger. – Första viktclass, stämplat UPSALA 4.3.1870, skickat med tåg till Hamburg via Danmark. Från Hamburg i sluten postsäck till Frankrike, där stämplat ERQUELINES 9 MARS 70. Ankomststämplat på baksidan ALGER 13 Mars 70. Brevet är frankerat med 42 öre, korrekt porto 1.2.1868–31.12.1875 för brev i sluten postsäck.

ationen därhemma – hon hade själv feber ett par gånger – och om gäster, m.m.

Gibraltar 4–18 april 1870

Vanadis låg två veckor i hamnen vid Gibraltar, från den 4 till den 18 april 1870. Men än en gång blev Ebbas brev till Otto förse-

nat, och fick eftersändas från Gibraltar till Portsmouth.

Portsmouth, England 6–15 maj 1870

Först den 6 maj anlände *Vanadis* till Portsmouth vid Englands sydkust. Fartyget avseglade därifrån den 15 maj 1870.

Brev 20. Det hittills enda kända kuvertet från Otto Cronstedt till Sverige. Frankerat med två 30 centimes Napoleon III och postat i Alger, Algeriet. Stämplat med fransk nummerstämpel med stora siffror "5005" och ALGER 12.MARS.70. Skickat med franskt fartyg till Marseille, stämplat MARSEILLE A LYON 15.MARS.70, med tåg via Paris och sedan genom Tyskland i sluten postsäck till Sverige. Fransmännen har även stämplat brevet med en röd fyrkantig stämpel P.D i ram. I Sverige har postkupén PKXP N:R 2 hanterat brevet och stämplat på baksidan 19.3.1870. Posttaxan var 60 centimes för brev i första viktclass under perioden 1.2.1868–31.12.1875 gällande Algeriet & Frankrike till Sverige. Frankrikes del av portot var 35 centimes och Sveriges andel 17½ öre. (Ur Göran Heijtz samling.)

Brev 21, till Alger och eftersänt till Cartagena. – Första viktklass, stämplat UPSALA 7.3.1870, skickat med tåg till Hamburg via Danmark. Från Hamburg i slutet postsäck till Frankrike, där stämplat SUEDE-ERQUELINES 12 MARS. PARIS À LYON 12 MARS och LYON-AVIGNON 13 MARS till Marseille och vidare med fartyg till ALGER 18 MARS. Då *Vanadis* redan hade avseglat den 16.3. eftersändes brevet till nästa hamn, Cartagena i Spanien, med transitstämplat MARSEILLE À LYON 21 MARS 70 och CETTE À BORDEAUX 22 MARS 70. Brevet är frankerat med 42 öre, korrekt porto 1.2.1868–31.12.1875 för brev i slutet postsäck. Spanskt porto för ankommande franska brev (bl.a. från Algeriet) var 4 reales per 4 adarmes. Lösenstämpel 4R slagen i rött mitt på brevet (Ref. 3, s. 99).

Brev 22, till Cartagena. – Det enda ofrankerade brevet. Första viktklass, skickat med tåg från Uppsala vidare till Malmö, stämplat PKXP N:r 3 17.3.1870, därefter via Nordtyskland i slutet postsäck till Frankrike och Spanien. Portot/Lösen för obetalda brev från Spanien till Sverige var 90 öre under perioden 1.4.1869 till 31.5.1872. Enligt den spansk-tyska postkonventionen var lösenbeloppet mellan Spanien och Tyskland 8 Sgr, enligt anteckning på brevet. Av detta belopp gick 3 Sgr till Tyskland och 2½ Sgr delades mellan Belgien och Frankrike. Spanien fick 2½ Sgr. Lösenbeloppet är också angivet som 500 (milésimas = 5 Reales) (Ref. 1).

Brev 23, till Gibraltar och eftersänt till Portsmouth. – Första viktclass, stämplat STOCKHOLM 5.4.1870 via Falköping till Malmö och Danmark. Vidare via Ostende i slutet postsäck till LONDON 9 AP 70. Från London med fartyget *Ripon* till GIBRALTAR AP 21. Brevet är frankerat med 85 öre, vilket var korrekt porto under perioden 1.11.1865–14.8.1870. Eftersom *Vanadis* hade lämnat Gibraltar den 18.4. eftersändes brevet till Portsmouth via Spanien och Frankrike med ankomst den 2 maj. Portot är baserat på det avtalade 45-öresportot till England med fördelning 13½ öre till Sverige, 24½ öre lika fördelat mellan Danmark, Tyskland och Belgien, medan England fick 1 d. Sedan tillkom 6d från England till Gibraltar, enligt anteckning. En lösenanteckning anger att Otto Cronstedt fick betala 6d i lösen (Ref. 3, s. 82 och Ref. 11 s. 221).

Vatten.		Eldat antal timmar.	Machinen gått på dygnet.			Behållning af Machinutredning.						Attesteras.	
Vilken på behåll.	Behållning.		Antal timmar.	Antal slag.	Distans.	Ljus.	Talg.	Machinolja.	Lampolja.	Bilnor.	Ved.		Stenkol.
Kannor.	Kannor.	—	—	—	—	Cent. #	Cent. #	Kannor.	Kannor.	Cent. #	Fannar.	Kahlfäst.	
						—	2. 4. 99.	87.	—	—	—	7150.	Otto Cronstedt

E. M.
 Kl. 1.00. Afmaskerade besättningen till Mönstersalen för att afmönstras då flagg och wimpel nedhaltes. Kl. 1.30. afmönstrades befäl och besättning af Stationsbefälhafvaren.
 Attesteras
 Otto Cronstedt
 Ford af Gustafman
 Hans Majestats Ringfogatt *Vanadis* a Carlskärna Kongl.
 Skiffhafvare. & O. O. O. O. O.
 Upprätt vid administrationen den 4 Juni 1870
 O. O. O. O. O.

Loggboken den 4 juni 1870. "Kl. 1.00. Afmaskerade besättningen till Mönstersalen för att afmönstras då flagg och wimpel nedhaltes. Kl. 1.30. afmönstrades befäl och besättning af Stationsbefälhafvaren. Attesteras Otto Cronstedt."

Cherbourg, Frankrike

16–17 maj 1870

Göteborg, 21–22 maj 1870

Den sista hamnen på resan var Cherbourg i Frankrike. *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* skriver den 23 maj 1870: ”– Fregatten ”Vanadis”, kapten E. Odelstjerna [sic], ankrade i Lördags afton på Elfsborgsfjorden, återkommande från sitt besök i Medelhavet och England, efter att hafva gjort sedanast en ovanligt snabb resa från Cherbourg till vår hamn. Allt godt ombord. Fregatten har utöfver sin ursprungliga destination haft ordres att hemta franskt krut i Cherbourg, hvilket aflemnats här i och för de afsedda jernskjutningarne, och har derefter, i dag på e.m., åter lyftat ankar för att afgå till Karlskrona.”

Avmönstring 4 juni 1870

Vanadis anlände efter sin 270 dagar långa segling till Karlskrona den 25 maj 1870. Arbetet med att göra fartyget rent och lasta av alla överblivna förnödenheter började ge-

nast och avmönstringen skedde den 4 juni 1870. Otto Cronstedt undertecknar loggboken för sista gången. En lång spännande resa – inte minst för oss filatelister och posthistoriker – var nu avslutad.

Avslutning

Jag påbörjade denna artikel redan under 2012, men av olika anledningar blev det en paus i skrivandet. Jag fick hjälp av min svåger Ola Smith, bosatt i Stockholm, att besöka Krigsarkivet, eftersom loggböckerna måste beställas i god tid. När jag nu återupptagit skrivandet bad jag Ola om synpunkter på loggböckerna och fick följande svar:

”Men du måste verkligen uppleva magiken i dessa loggböcker själv! När jag så småningom för fyra år sen lämnade tillbaka dem vid disken var det nästan med en känsla av, att likaväl som jag slukade dessa loggböcker, så slukade de mig. Det var med viss ansträngning jag lyckades frigöra mig från dessa sidor och lämna tillbaka dem. Dessa loggböcker var väldigt levande vittnen från en annars

Ebbas sista telegram till *Vanadis* skickades från Uppsala till Nya Varvet i Göteborg den 22 maj 1870 med förväntan på återseende: ”Reser om möjligt med ”Orion”. Allt godt och gladt. Ebba.”

svunnen tid, ja, precis som dessa frankerade kuvert är.”

Jag reste självklart till Stockholm, och med Olas hjälp har jag noterat alla loggboksupplysningar, som nu är återgivna i artikeln.

Tack till Richard Bodin för ett bra och inspirerande samarbete. Vi har efter studier och diskussioner också ändrat några tidigare beskrivningar och förklaringar till rutter och portosatser samt lösen. Detta gäller bland annat brev 6, 14 och 21.

Referenser

1. Bodin Richard, exponat ”Swedish Military and Volunteers in War, Campaigns or in Active Service Abroad 1582–1905” i New York 2016.
2. *Postiljonen Auktionskatalog* 27.3.2010.
3. Nilsson Gunnar, exponat ”Swedish Letter Mail to Foreign Destinations from the 18th Century to UPU”, Xponat IX, SFF 2009.
4. Wittsten Peter, exponat ”Sweden 1855–1872: The First Five Stamp Issues” i New York 2016.
5. Ågren Johan, exponat ”Swedish definitives 1858–1885”, STOCKHOLMIA 2019.
6. *Thomas Høiland Auktionskatalog* i april-maj 2002.
7. *Postiljonen Auktionskatalog* 6.10.2007.
8. *Göta Frimärken Auktionskatalog* 8.12.1990.
9. Grahm Ørn, ”Suezkanalbolagets frimärken”. *Nordisk Filateli* nr. 7/2011.
10. Billgren Jan, Bjäringer Tomas, Hellström Yngve, Kallas Vello och Stone Louis, *Swedish letter rates to foreign destinations*. Trelleborg 1986.
11. Douglas Gustaf, *Sweden as Forwarding, Address or Transit Destination of Mail*, 2017.
12. *Göta Frimärken Auktionskatalog* 52–2 1990.

Allmänt:

Billgren Jan, ”Post till och från fregatten Vanadis 1883–1885, *Postryttaren* 2010.

Rietz Åke, *Svenska försändelser till utlandet före UPU*.

Krigsarkivet:

Loggböcker för *Vanadis* medelhavsresa 1869–1870.

Riksarkivet:

Otto Casimir Cronstedts familjearkiv.

Ebba Tamms familjearkiv.

— — —

PETER WITTSTEN är född 1946. Han har samlat frimärken sedan barnsben med speciell inriktning på klassiskt Sverige. Han debuterade som utställare i Nässjö år 2008 och har därefter fortsatt internationellt med fyra stora guld som meriter. Höjdpunkten är ett *Grand Prix d'Honneur* i Bangkok 2018. Peter Wittsten är vice ordförande i Danmarks äldsta frimärksklubb Københavns Philatelist Klub och medlem i flera andra – svenska, danska och internationella klubbar. Han är också en flitig föredragshållare och skribent bl.a. i KPK:s klubbblad *NFT*, som för övrigt firade 100-årsjubileum år 2019.